

Innspill til strategi for lesing og leselest, fra Landslaget for norskundervisning (LNU)

Det kommer stadig færre leselestne folk til klasserommet. I stedet kommer flere med den lesevansken at de har lest for lite. Paradoksalt nok har de kanskje lest mer enn noen gang, men da kortere og mer fragmenterte tekster. Det er en styrke i noen sammenhenger, men ikke når det skal leses langt, konsentrert - og med forståelse av sammenhengen tekstene opptre i og hvilket formål de har. Derfor er det viktig at voksne folk, også utenfor skolen, trenger et tydelig signal om at det er viktig at vi alle sammen leser på fritida. Samtidig er vi i Landslaget for norskundervisning (LNU) aller mest opptatt av utfordringer og tiltak som angår skolen og lesefaget norsk.

De største utfordringene knyttet til lesing

Den første er at konsentrasjonen og leseutholdenheten er under press. Vi vil at folk fortsetter å lese hele bøker og lange fagtekster, men nå står også enda flere, og da også eldre elever, farlig nær å miste viljen, kanskje også evnen, til å lese tekster på ti, for ikke å snakke om to sider. *Den andre* er at boksamlingene på skolene er kraftig redusert, særlig når det gjelder lærebøker, men også litteratur og sakprosa. Det var ikke nødvendig for det digitale skiftet å kaste ut bøkene, men det ble i stor grad gjort, selv om mye tekst forstås best av de fleste når den [også er tilgjengelig for lesing på papir](#). *Den tredje* er at når holdninger og lesevaner går ned utenfor skolen, så er det fort gjort at krav også blir redusert i skolen. Her tenker vi på krav til hvor mye elever faktisk kan lese, hvor vanskelig det kan være og hvor kritiske elevene bør være til det de leser. Det siste er en utfordring i seg selv. Det at lærerstudenter lærer for lite om hvordan en møter elever med ulike lese- og språkvansker didaktisk, kan også bidra til å senke krav til disse elevene, eller verre: føre til at de blir overlatt til seg selv.

Målgrupper

For at barn og unge skal lese, må voksne lese. Både for å modellere hvordan lesing faktisk arter seg, og for å komme dit at en har repertoaret som gjør at en kan komme med anbefalinger og hjelpe de unge lovende til litteraturen. *Den viktigste målgruppa* for strategien er derfor voksne som kan modellere lesing og leseglede for barn og ungdom. I første rekke vil det si foresatte. Når flere kommuner kutter ut lekselesing, bidrar det også til å tilsløre ansvaret for barn og unges fritidslesing.

Dernest er målgruppa voksne som kan bidra til at barn og unge mestrer lesing, og det er de voksne på skolen, som lærere og skolebibliotekarer. Indirekte angår det også lærerstudenter. Barn og unge er ei selvsagt målgruppe, men vårt poeng er at barn og unge leser mer hvis voksne prioriterer det.

Tiltak

I skolesammenheng vil det si å verne om lærerens tid til å jobbe med faglige spørsmål som lesing. Det vil også si at mer av norsklærernes arbeidstid dedikeres til lesing av ny litteratur, men det viktigste er at norsklæreren får være nettopp lærer for alle de 30 menneskene i rommet. I dag går det mye tid med til utenomfaglige behov som med fordel kunne vært løst av andre enn leselæreren.

Vi trenger også tilgang på variert og oppdatert skjønnlitteratur og sakprosa, både på norsk og oversatt fra samisk og andre språk. Her er det blant annet viktig å huske på egnet lesestoff for alle typer av lesere. Lydbøker bør også være tilgjengelig for flere enn elevene med vansker. Ikke minst trenger vi lærebøker. Det har vært trist å følge utviklingen her de siste årene. På stadig flere skoler er beslutninger om lærebøker flyttet fra faglærere til ledere og administrativt ansatte, ja, til og med skoleeiere tar nå dette didaktiske valget. I tillegg har satsning på digitale læremidler ført til at mange skoler har kvittet seg med papirbøker og gått til anskaffelse av digitale versjoner eller sett seg nødt til å låse seg til forlagenes nettportaler. Dette er uheldig når vi vet at lesing av fagtekster gir [større forståelse for de fleste](#) når de blir lest på papir, noe som blant annet handler om økt mulighet for konsentrasjon og oversikt. For det andre vil det å låse seg til ett forlag kanskje bety tilstrekkelige ressurser i engelsk og samfunnsfag, men ikke i matematikk og naturfag. For å oppsummere: Det er et behov for å styrke og stadig oppdatere tekstsamlingene ute på skolene, så alle elever har tilgang til et variert utvalg av sakprosa og skjønnlitteratur av god kvalitet. I tillegg trenger vi en prismodell for lærebøker som gjør at skolene, for eksempel i kommuner med dårligere råd eller beslutningsevne, ikke må velge mellom bøker på papir og maskin, for elevene trenger begge deler.

Det tredje tiltaket er å være opptatt av hvordan lesing henger sammen med skolefaglige prestasjoner. Det blir leseglede av lesing av gode tekster, men da kan vi ikke undervurdere elevers evne til å lese både lenge og godt, selv om viljen ikke alltid er der. Mens elevene jobber med å få til avkoding og leseflyt, er det viktig at lesestoffet har fengende tema. På dette viktige punktet i opplæringa, er det også viktig med tilgjengelige ressurser til dem med ekstra vansker, som også trenger mer tid og støtte til repetisjoner. For elever som fortsatt strever med lesing etter begynneropplæringa, om det skyldes at de er minoritetsspråklige, har dysleksi eller er gutter som ikke definerer seg som lesere, er det viktig med lesestoff der innholdet ikke er banalt eller for barnslig selv om det språklig er mer tilgjengelig. Deretter, når det ikke er så slitsomt å lese lenger, tåler elevene etter hvert å møte nye emner og sjangrer i skrift, og om det skulle by på motstand i den

såkalte læringsgropa, henger det å overkomme den motstanden sammen med økt kompetanse og livsmestring. Det er her vi ikke skal undervurdere dem. Når den siste [Pirls-studien](#) både viser systematisk samvariasjon mellom høy vektlegging av skolefaglige prestasjoner og leseprestasjoner, og at slik vektlegging er påfallende lav i Norge, da kan vi bli mer faglig ambisiøse på elevenes vegne.

Har vi eksempler på hva som kan gi leselest?

Foreningen! Les har mange gode leselestprosjekter, som det går an å se til og styrke. De tilbyr også pedagogiske ressurser som åpner opp litteratur for lærere. De har også et prosjekt med en annen agenda, som likevel fører til leselest, nemlig *Ungdommens kritikerpris*, som handler om å lese flere hele bøker av høy kvalitet og bidra til å kåre årets beste utgivelse. Det åpner opp samfunns- og kulturlivet for dem, gir erfaringer med å lese langt og i dybden, til å jobbe kriteriebasert og kanskje viktigst: utforske mening sammen. Når bøkene ble utgitt i går, blir lærere og elever nødt til å utforske og tolke dem sammen, noe som også myndiggjør elevene. Engasjementet kommer når vi ikke låser fast tekster vi leser i lukkede spørsmål. Det kommer også når tekstene er såpass åpne og komplekse at de er for problemløsning å regne. Vi nevner dette for å illustrere det viktige poenget at lesekompetanse er en sentral forutsetning for leselest. Det er vår erfaring at konkurranser og forfatterbesøk også har det med å fenge og føre til mer lesing.

Er det noe annet relevant det kan være viktig å peke på?

Lesing henger tett sammen med skriving. På norske skolelevers læreplan i norsk står det at de etter 4. trinn blant annet skal ha funksjonell håndskrift og kunne skrive med flyt på tastatur. Når skolene står fritt til kun å tilby skriving på nettbrett, tjener det ingen av målene. Eldre elever blir i disse dager utsatt for et trykk fra et fristende tilbud om å la kunstig intelligens overta skrivejobben. Dette innebærer også mye av lesejobben. Som kjent må vi lese mye og godt for å skrive mye og godt.

Om det skulle vise seg at ingen av lærerutdanningsinstitusjonene sender innspill til denne strategien, ønsker vi å peke på at det er viktig at perspektiver herfra også blir tatt med.

Til slutt er det viktig for oss å gjenta at skolen ikke kan bære hele ansvaret for fallende fritidslesing og leseglede i befolkningen. Videre kan ikke norskfaget alene bære skolens ansvar. Tverrfaglige tema og litterære emner via Den kulturelle skolesekken (DKS) er gode innganger til mer lystlesing i andre fag. Det handler om å vise at litteratur er aktuelt på flere områder i samfunn og skole.